

Integracja Ukrainy z Unią Europejską w warunkach wojny

Iryna Pavlenko, *University of Warsaw (Warsaw, Poland)*

E-mail: i.pavlenko2@uw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-5687-778X>

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza kluczowych problemów, z jakimi boryka się Ukraina na drodze do integracji europejskiej od momentu ogłoszenia niepodległości do dnia dzisiejszego, w warunkach trwającej od 2022 roku wojny, a także wpływu różnych czynników wewnętrznych i zewnętrznych na wysiłki integracyjne. Pomimo niesprzyjających uwarunkowań w realizacji kryteriów kopenhaskich z 1993 r., Ukraina konsekwentnie dąży do realizacji głównego celu, jakim jest członkostwo w Unii Europejskiej. Główną metodą badawczą w niniejszym artykule jest analiza systemowa, a także analiza treści oficjalnych dokumentów i literatury przedmiotu. Dodatkowo materiał badawczy uzupełniono o relacje medialne. Zbadano wpływ wysokiego poziomu korupcji w ukraińskich instytucjach państwowych na skuteczność wdrażania reform wymaganych przez UE, a także wpływ działań militarnych Federacji Rosyjskiej mających na celu destabilizację wewnętrzną Ukrainy i opóźnienie procesu jej integracji z UE. Rozważono argumenty za i przeciw integracji europejskiej, zbadana została również kwestia zdolności obronnej Ukrainy w kontekście przyszłej perspektywy pełnoprawnego członkostwa w UE i NATO. Ponadto analizuje się, czy i jak wsparcie finansowe, wojskowe i polityczne ze strony UE i NATO wpływa na utrzymanie zdolności Ukrainy do kontynuowania reform i obrony europejskiego kierunku polityki zagranicznej. Analiza pozwoliła na ocenę, że pomimo trwającej wojny z Rosją, Ukraina stopniowo wdraża wymagane reformy i posiada realną szansę na integrację z UE, o ile przezwycięży kluczowe bariery, takich jak np. korupcja, brak merytokracji i wpływy rosyjskie.

Słowa kluczowe: integracja Ukrainy z UE, wojna rosyjsko-ukraińska, reformy demokratyczne, korupcja, relacje Ukraina – NATO

Integration of Ukraine with the European Union in conditions of war

Abstract

The aim of this study is to analyse the key issues facing Ukraine on the road to European integration from the moment it declared independence to the present day under the conditions of the ongoing

war since 2022, as well as the impact of various internal and external factors on integration efforts based on an analysis of both European and American source studies. The main research method is system analysis, as well as content analysis of official documents and literature on the subject. In addition, the research material was supplemented by media reports. The impact of the high level of corruption in Ukraine's state institutions on the effectiveness of the implementation of the reforms required by the EU is examined, as well as the impact of the Russian Federation's military actions aimed at destabilising Ukraine internally and delaying its integration process with the EU. The arguments for and against European integration are considered, and the question of Ukraine's defense capabilities in the context of the future prospect of becoming a full-fledged member of the EU and NATO will be traced. In addition, whether and how financial, military and political support from the EU and NATO affects the maintenance of Ukraine's ability to continue its reforms and defend its European foreign policy direction is analysed. The final conclusion of the analysis presented in the article is the indisputable fact that despite the ongoing war with Russia, Ukraine is gradually implementing the required reforms and has a real chance for EU integration, if it overcomes key barriers such as corruption, lack of meritocracy and Russian influence.

Keywords: Ukraine's integration into the European Union, Russian-Ukrainian war, democratic reforms, corruption, Ukraine-NATO relations

Początek drogi do UE

Od momentu ogłoszenia niepodległości Ukrainy (24 sierpnia 1991 r.) otworzyła się szansa na budowę suwerenności państwowej, demokracji i gospodarki rynkowej, co stało się podstawą do rozwijania więzi z krajami UE. Jednak na tej drodze państwo ukraińskie napotkało znaczące trudności gospodarcze i wyzwania polityczne, które utrudniały integrację. Wkrótce po ogłoszeniu niepodległości Ukraina zrobiła pierwszy krok w kierunku Europy, podpisując 14 czerwca 1994 r. Układ o Partnerstwie i Współpracy z UE (Uгода 1994), stając się tym samym jednym z pierwszych krajów byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), które na oficjalnym poziomie rozwijało partnerskie relacje z państwami Unii.

Pomimo wewnętrznych i zewnętrznych ograniczeń, Ukraina kontynuowała obrany kurs w kierunku Europy, co szczególnie uwidoczniło się na początku lat 2000. Jednym z kluczowych momentów w tym procesie była Pomarańczowa Rewolucja w 2004 r., która stała się punktem wyjścia do umacniania wartości demokratycznych i potwierdzenia europejskiego kursu Ukrainy. Jedną z przyczyn wystąpień w 2004 r. były masowe fałszerstwa wyborcze, które wywołały Pomarańczową Rewolucję. To właśnie wyniki tej rewolucji określiły przyszły proeuropejski kierunek rozwoju Ukrainy. Miliony ludzi wyszło na ulice w stolicy Ukrainy, aby bronić zasad demokracji i zapobiec powrotowi władzy autorytarnej. Zwycięstwo Wiktora Juszczenki w powtórzonych wyborach prezydenckich było znaczącym krokiem w kierunku demokratycznych reform oraz potwierdzeniem dążenia Ukrainy do europejskiej przyszłości.

Jednak rosyjskie kierownictwo polityczne postrzegało zwycięstwo proeuropejskiego polityka Wiktora Juszczenki, jako znaczące zagrożenie dla swoich wpływów na Ukrainie.

W dalszej perspektywie polityka zagraniczna Rosji koncentrowała się na rozwoju prorosyjskich interesów, wspieraniu partii politycznych oraz prorosyjskiego polityka Wiktora Janukowycza (lidera *Partii Regionów* i w latach 2002–2005 oraz 2006–2007 premiera Ukrainy, a od 2010 do 2014 – prezydenta).

Kontynuując kurs w kierunku integracji europejskiej, 21 listopada 2013 r. Ukraina stanęła przed nowym wyzwaniem, kiedy to „Rada Ministrów postanowiła zawiesić przygotowania do podpisania umowy z UE” (BBC 2013). Decyzja ta wywołała masowe protesty społeczne, które zapoczątkowały ukraińską Rewolucję Godności (tzw. Euromajdan). Protestowano nie tylko na rzecz integracji Ukrainy z UE, ale też wyrażano sprzeciw wobec korupcji, autorytaryzmu i przemocy, co stało się początkiem dążenia do politycznych, gospodarczych i społecznych reform. Bezpośrednia ingerencja Rosji w wydarzenia Euromajdanu, w tym wsparcie dla siłowego rozpędzania demonstrantów, wraz z aneksją Krymu i działaniami w Donbasie w 2014 r., były wyraźnym dowodem na to, że działania Rosji motywowane są chęcią utrudnienia integracji Ukrainy z UE. Rewolucja Godności ostatecznie zjednoczyła miliony Ukraińców wokół idei integracji z Zachodem, a jej konsekwencją było przyspieszenie reform politycznych i gospodarczych.

Kontynuacją tego procesu stały się kolejne kroki na drodze do zbliżenia z UE – w szczególności obowiązujący od 2017 r. układ o stowarzyszeniu UE–Ukraina, obejmujący pogłębioną i kompleksową strefę wolnego handlu (DCFTA), oraz decyzja UE z 2022 r. o przyznaniu Ukrainie statusu kraju kandydującego.

Aspiracje Ukrainy po wybuchu wojny w 2022 r.

Aspiracje Ukrainy do członkostwa z UE od początku były negatywnie odbierane w Rosji. Integracje państw postradzieckich ze strukturami europejskimi/euroatlantyckimi była przez nią oceniana jako działanie Zachodu, mające na celu osłabienie państwa rosyjskiego. Można postawić tezę, upraszczając nieco problem, że aneksja Krymu oraz wydzielonego miasta Sewastopol przez Rosję w 2014 r. była wyraźnym sygnałem dla Ukrainy i innych państw, objętych programem Partnerstwa Wschodniego UE, że Rosja nie toleruje polityk integracji państw obszaru postradzieckiego z zachodnimi strukturami politycznymi czy gospodarczymi.

Od 2014 roku UE aktywnie wspiera Ukrainę, udzielając jej znaczącej pomocy finansowej, humanitarnej i doradczej na rzecz reform. W 2022 roku pomoc ta została znacznie rozszerzona. Kraje UE udzieliły m.in. wsparcia militarnego, wspomogły ukraińską gospodarkę i zaostryły sankcje wobec Rosji. 28 lutego 2022 r. Ukraina złożyła wniosek o członkostwo w UE, a już 23 czerwca uzyskała status kandydata (The EU and Ukraine 2023), co było historycznym krokiem w relacjach między obiema stronami. Kluczowymi warunkami dla dalszej integracji są reformy w zakresie wymiaru sprawiedliwości, walki z korupcją oraz zapewnienie zrównoważonego wzrostu gospodarczego. Realizacja tych reform umożliwi spełnienie wymogów zgodności Ukrainy ze standardami UE.

Minęły już ponad trzy lata od momentu napaści Rosji na Ukrainę. W rezultacie działań militarnych „znaczna część wschodniej Ukrainy – w szczególności obwody ługański, do-

niecki, zaporoski i chersoński – pozostaje pod kontrolą Rosji. Krym natomiast został przez Moskwę okupowany i zaanektowany już w marcu 2014 roku" (Noll, Valter 2024). Podczas tej wojny Ukraina nadal walczy o prawo do bycia częścią UE, przeprowadzając niezbędne reformy wewnętrzne. Państwa zachodnie aktywnie wspierają jej wysiłki, udzielając pomocy wojskowej i finansowej. W 2024 r. wsparcie to wyniosło: „UE – 100,82 mld euro, USA – 84,73 mld euro, inne kraje – 36 mld euro” (Noll, Valter 2024). Pomoc ta odgrywa kluczową rolę w umacnianiu pozycji Ukrainy i jej dążeniach do integracji europejskiej, pomimo zewnętrznych zagrożeń i wewnętrznych wyzwań.

Transformacja Ukrainy w kierunku członkostwa w UE nie jest jedynie procesem politycznym i gospodarczym, ale także głęboko cywilizacyjnym wyborem. Wydarzenia po 2014 r., a szczególnie z 2022 r. pokazały, że integracja Ukrainy ze strukturami europejskimi stała się elementem szerszego sporu o kształt ładu międzynarodowego. Konflikt rosyjsko-ukraiński to nie tylko walka między dwoma państwami o racje stanu, lecz także starcie dwóch wizji porządku światowego: autorytarnego i demokratycznego. W przypadku zwycięstwa Rosji, to logika siły i dominacji określałaby reguły gry dla państw małych i średnich; zwycięstwo Ukrainy oznaczałoby umocnienie zasad demokracji, trójpodziału władzy i praw człowieka. Działania Rosji doprowadziły też do głębokiej zmiany w myśleniu elit europejskich o bezpieczeństwie, gospodarce i samym procesie integracji, w tym o przyszłej akcesji Ukrainy.

Jeśli odwołamy się do kryteriów kopenhaskich, określających warunki akcesji do UE, wśród których podkreśla się znaczenie stabilności instytucji gwarantujących demokrację, praworządność, poszanowanie praw człowieka oraz zdolność do przyjęcia i wdrażania dorobku prawnego Unii (*acquis communautaire*), trudno nie zauważyć, że Ukraina – z uwagi na trwającą wojnę z Rosją – nie jest w stanie w pełni spełnić tych wymogów. Pojawia się zatem pytanie, co sprawia, że pomimo niespełnienia kryteriów kopenhaskich i zaangażowania w konflikt zbrojny, Ukraina tak zdecydowanie dąży do akcesji z UE?

Proces ten stanowi nie tylko historyczne wyzwanie, lecz także wyjątkową szansę na przekształcenie Ukrainy w państwo stabilne, nowoczesne i w pełni zintegrowane z europejskimi strukturami politycznymi, gospodarczymi oraz społecznymi. Należy przyjąć, że realna integracja z UE będzie możliwa dopiero po zakończeniu wojny i zwycięstwie Ukrainy, co stworzy warunki do budowania trwałej stabilności politycznej oraz przeprowadzenia niezbędnych reform gospodarczych, prawnych i społecznych.

Od momentu złożenia wniosku o członkostwo w UE w lutym 2022 r., Ukraina konsekwentnie – zwłaszcza na płaszczyźnie deklaratywnej – dąży do realizacji tego celu. Proces ten jest aktywnie wspierany przez Komisję Europejską, jednak jego postępy uzależnione są od wdrażania szeroko zakrojonych reform. Wśród warunków przewiduje się m.in. uzyskanie zgody państw członkowskich na otwarcie do końca 2025 r. wszystkich sześciu kłastrów grupujących 33 rozdziały negocjacyjne.

Podkreślenia wymaga, że potencjalna integracja Ukrainy z UE może stworzyć strategiczny pas bezpieczeństwa między Zachodem a Rosją. Ukraina, włączona w europejskie struktury, stanie się trwałym elementem wspólnoty demokratycznych państw, natomiast Rosja – pozbawiona wpływu na Kijów – utraci możliwość odbudowy swojego imperial-

nego projektu, co w dłuższej perspektywie może wymusić na niej głębokie reformy polityczne, gospodarcze i społeczne.

Ingerencje Rosji w politykę i gospodarkę Ukrainy

Zasadniczym celem ingerencji Rosji w politykę i gospodarkę Ukrainy jest destabilizacja państwa ukraińskiego i zmuszenie go do kapitulacji. Cel ten Rosja realizuje poprzez ofensywę propagandową, oskarżając elity polityczne Ukrainy o propagowanie i stosowanie metod faszystowskich.

Historycznym faktem są imperialne ambicje Rosji, która przez cały okres niepodległości Ukrainy utrudniała zbliżenie się jej do UE. Działania te wynikały z geopolitycznych interesów Rosji i obaw przed utratą wpływu na Ukrainę. Rosja zawsze postrzegąa integrację europejską Ukrainy jako zagrożenie dla własnych interesów, reagując zarówno siłową, jak i hybrydową ingerencją: poczynając od nacisków w sferze energetycznej, politycznej i gospodarczej aż po otwartą agresję militarną.

Przyjrzyjmy się kluczowym przykładom ingerencji Rosji w politykę i gospodarkę Ukrainy od momentu ogłoszenia jej niepodległości. Są to próby utrzymania formalnej kontroli nad partiami politycznymi, wpływ na organy ustawodawcze i wykonawcze, a także zachowanie wpływów poprzez kontrolę strategicznych dla rozwoju Ukrainy instytucji ekonomicznych i politycznych.

W warunkach wojny staje się oczywiste, że ten scenariusz odpowiada interesom osób mających bezpośredni udział i wpływ na procesy polityczne i gospodarcze w Ukrainie. Z tego wynika logiczny wniosek, że osoby te nie są zainteresowane jakimikolwiek zmianami w istniejącym systemie korupcyjnym, którego zlikwidowanie jest priorytetowym zadaniem Ukrainy przed wstąpieniem do UE.

Korupcja, która przeniknęła wszystkie sfery życia politycznego i gospodarczego Ukrainy, jest jednym z najistotniejszych elementów, który zapewnia realizację scenariuszy korzystnych dla Rosji (Ochrimenko 2025: s. 47). Stworzone schematy korupcyjne, które pojawiły się na niemal wszystkich szczeblach władzy, stanowią strategiczne zagrożenie dla perspektyw członkostwa Ukrainy w UE. Stanowią one także przeszkodę w kontekście skuteczności działań wojennych przeciwko Rosji.

Powyższy problem jest jednym z głównych hamulców wszystkich niezbędnych reform, które są warunkiem integracji Ukrainy z UE. Od dawna wykracza on poza granice Ukrainy i stał się szeroko dyskutowanym tematem także w kontekście międzynarodowej pomocy finansowej i wojskowej. Kwestia ta została szczegółowo omówiona w książce *The Showman* (Shuster 2024) przez znanego dziennikarza Simona Shustera, specjalizującego się w polityce międzynarodowej oraz badaniach sytuacji w Europie Wschodniej, Rosji i Ukrainie, w tym analizie procesów politycznych, konfliktów i korupcji. W publikacji tej autor przedstawił przemianę obecnego Prezydenta Ukrainy od aktora programów rozrywkowych do odpowiedzialnego i w pełni przygotowanego obrońcy swojego kraju, oferując czytelnikowi wnikliwy obraz człowieka walczącego o niepodległość kraju. Po czterech latach długich podróży z prezydentem Zełenskim na front oraz dziesiątkach

wywiadów z nim, jego żoną, przyjaciółmi i wrogami, doradcami, ministrami i dowódcami wojskowymi, Shuster opowiada jak charakter prezydenta zmieniał się pod wpływem napięć związanych z przywództwem i wydarzeniami wojennymi. Wygrane wybory prezydenckie w oparciu o film *Śługa narodu*, w którym Zetenski zagrał główną rolę i który krytykował oraz demaskował kulisy korupcyjne w Ukrainie, stał się w nieoczekiwany sposób elementem jego kampanii wyborczej. Jak pisze Shuster: „Nie potrzebował wizji politycznej. Jego komedia była jego kampanią. Po wyborach odkrył, że walka z korupcją nie jest taka prosta” (Shuster 2024: s. 115–117).

Obok wyżej wspomnianych problemów, nie mniej ważny jest także inny kluczowy aspekt niezbędny do spełnienia warunków eurointegracji – odpowiedni poziom wiedzy i kompetencji, jako efektywnego systemu zarządzania. Bez tych umiejętności trudno wyobrazić sobie progresywny rozwój społeczeństwa, polityki i gospodarki, gdzie powinni dominować wykwalifikowani i utalentowani ludzie, których awans zawodowy opiera się na osobistych zasługach i umiejętnościach, a nie na pochodzeniu czy korupcyjnych powiązaniach.

Sprawiedliwie będzie zauważyć, że kampania wyborcza w 2019 r., w której brał udział przyszły prezydent Ukrainy Wołodymyr Zetenski, była wyjątkowa w kontekście wyboru dokonanego przez elektorat. Wyborcy poszli do urn, aby zmienić system i wybrać osobę bez politycznej i korupcyjnej przeszłości. Wynik wyborów, w których Zetenski zwyciężył, zdobywając ponad 70% głosów, był efektem świadomego pragnienia ukraińskiego społeczeństwa, by zmienić bieg historii, głosując na kandydata, który wcześniej nie miał żadnego związku z polityką, ale jednocześnie był osobą powszechnie znaną, głoszącą hasła walki o proeuropejski kierunek rozwoju ukraińskiego państwa. W ten sposób ukraińscy wyborcy opowiedzieli się za historycznymi zmianami, które zbliżą Ukrainę do UE i staną się fundamentem budowania społeczeństwa merytokratycznego. W kontekście ukraińskiej integracji europejskiej, merytokracja jest przede wszystkim kojarzona z podstawowymi wartościami i zasadami UE, takimi jak przejrzystość, sprawiedliwość i równość szans. Aby skutecznie dążyć do członkostwa w UE, Ukraina musi budować system, w którym podejmowanie decyzji i powoływanie na stanowiska opierać się będzie na profesjonalizmie i zasługach, a nie na korupcji czy nepotyzmie. Oczywiście jest, że Ukraina boryka się z problemem niewystarczającej realizacji zasad merytokracji z powodu wspomnianych wyżej, historycznie ukształtowanych struktur korupcyjnych, przez które hamowane są reformy i stawiane bariery. Należy zauważyć, że integracja europejska podkreśla konieczność wzmocnienia mechanizmów merytokratycznych jako warunku rozwoju gospodarki i społeczeństwa. Rozwój merytokracji na Ukrainie pomoże w spełnieniu kryteriów kopenhaskich UE, stworzy warunki do rozwoju gospodarki rynkowej oraz do przyjęcia odpowiednich norm prawnych, co jest niezbędnym krokiem w kierunku przystąpienia do UE.

Warto zauważyć, że Ukraina, geograficznie znajdująca się w centrum Europy, zawsze utożsamiała się z państwami europejskimi i dążyła do bycia bliżej kultury i wartości UE. W różnych okresach, zależnie od rządzących elit, państwo ukraińskie podejmowało kroki, aby zbliżyć się do Unii. Kraje takie jak Estonia, Łotwa i Litwa, które w przeszłości były również pod wpływem byłego ZSRR, przeszły długą drogę, zdobywając w końcu

zastużone prawo do pełnoprawnego członkostwa w UE. Przykład tych krajów stanowi dla Ukrainy dowód otwartych perspektyw i możliwości uzyskania statusu pełnoprawnego członka tej organizacji.

Rozważając argumenty za i przeciw eurointegracji, można stwierdzić, że Ukraina pewnie zmierza w kierunku umacniania instytucji demokratycznych, pokonując trudne wyzwania na drodze ku europejskiej przyszłości. Jednak dążenie do członkostwa w UE budzi szeroki wachlarz skrajnych opinii, zarówno wewnątrz kraju, jak i poza jego granicami. Temu procesowi towarzyszy dyskusja na rzecz przystąpienia Ukrainy do UE, jak i przeciwko temu.

Rola Unii Europejskiej i NATO w procesie integracji Ukrainy z Zachodem

UE i NATO stanowią jeden z kluczowych wymiarów procesu integracji europejskiej Ukrainy. Członkostwo w tych strukturach jest obecnie priorytetem ukraińskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa narodowego. Europejski i euroatlantycki kierunek rozwoju państwa ukraińskiego może przyczynić się do szeregu istotnych przemian:

- Europa zyska na znaczeniu geopolitycznym i geostrategicznym, zarówno w wymiarze gospodarczym, jak i bezpieczeństwa;
- Ukraina stanie się przestrzenią stabilności, bezpieczeństwa i rozwoju, co może stanowić zachętę dla innych państw obszaru postsowieckiego do podążania ścieżką euroatlantyckiej integracji;
- Rosja, pozbawiona wpływu na Ukrainę, utraci możliwość odbudowy imperium na wzór ZSRR, co może stać się istotnym czynnikiem skłaniającym przyszłe władze rosyjskie do rewizji polityki wewnętrznej i zagranicznej oraz stopniowego odchylenia od modelu autorytarnego.

Zwróćmy teraz uwagę na niektóre ważne argumenty na rzecz integracji Ukrainy z UE i NATO w warunkach wojny.

Postęp naukowy i technologiczny spowodował ogromne zmiany na polu bitwy, które całkowicie zmieniły charakter działań wojennych. Ta nowa rzeczywistość stanie się podstawą globalnego bezpieczeństwa nie tylko dla Europy, ale – co powinno wybrzmieć – dla całego cywilizowanego świata, dla globalnego bezpieczeństwa i nowych form prowadzenia wojny.

W ostatnich latach NATO rozpoczęło analizę i gruntowną modyfikację swojego budżetu, ponieważ wiele dotychczasowych projektów obronnych, wobec dynamicznego rozwoju technologii, stało się nieaktualnych i nieefektywnych. Dobitnie ukazuje to doświadczenie Ukrainy, gdzie w ciągu trzech i pół roku pełnoskalowej wojny ujawniło się, że rozwiązania uznawane wcześniej za niezbędne do prowadzenia działań zbrojnych dziś tracą na znaczeniu wobec gwałtownego postępu technologicznego, zwłaszcza w obszarze sztucznej inteligencji i systemów bezzałogowych (np. dronów).

Obecne realia pokazują, że nowoczesna obrona państwa wymaga zupełnie innych zasobów i strategii niż jeszcze pięć, siedem czy dziesięć lat temu. Doświadczenia Ukrainy

stanowią niezwykle cenny kapitał dla UE i NATO, zarówno w wymiarze obronnym, jak i w kontekście dalszego rozwoju technologicznego i strategicznego całego sojuszu.

W tym celu zasadne wydaje się utworzenie specjalnego centrum analitycznego, w którym eksperci ukraińscy – posiadający unikalne, praktyczne doświadczenie z pola walki – mogliby współtworzyć nowe koncepcje bezpieczeństwa i adaptacji wojskowej do warunków współczesnych konfliktów.

Według przeprowadzonej analizy, przyjęcie Ukrainy do UE oraz do NATO miałyby istotne znaczenie dla wzmocnienia stabilności wschodniej flanki Europy. Choć UE nie jest organizacją o charakterze obronnym, to integracja Ukrainy ze strukturami unijnymi może zwiększyć jej odporność na zagrożenia zewnętrzne poprzez pogłębienie współpracy politycznej, gospodarczej i instytucjonalnej z państwami członkowskimi. Natomiast członkostwo w NATO bezpośrednio przyczyniłoby się do zwiększenia bezpieczeństwa militarnego regionu.

Jednocześnie wsparcie udzielane Ukrainie w jej walce z Federacją Rosyjską potwierdza trwałość i siłę wartości demokratycznych, które stanowią fundament wspólnoty europejskiej oraz przyczyniają się do wzmocnienia bezpieczeństwa zbiorowego w całym obszarze euroatlantyckim.

Z publikacji europejskiego portalu informacyjnego „Euractiv” wynika również, że integracja Ukrainy z UE przyniesie korzyści ekonomiczne: „Przystąpienie Ukrainy do UE może pomóc rozwinąć ogromny potencjał tego kraju w rolnictwie, energetyce i surowcach, z korzyścią dla bezpieczeństwa gospodarczego Europy” (Lausberg, Taran 2024). Oczywiście jest, że integracja Ukrainy z UE będzie stymulować kontynuację reform w kraju, mających na celu poprawę rządów prawa, walkę z korupcją oraz dostosowanie ustawodawstwa do standardów Unii. Tworzy to warunki dla długoterminowego rozwoju gospodarczego i społecznego Ukrainy. Niezwykle ważnym aspektem dla Ukrainy będzie również współpraca, która otworzy dostęp do jednolitego rynku UE, co stanie się impulsem do odbudowy ukraińskiej gospodarki po wojnie oraz zwiększeniem wymiany handlowej między Ukrainą a krajami Unii. Dodatkowo warto podkreślić aspekt polityczny, który wskazuje, że w warunkach wojny integracja Ukrainy stanie się silnym symbolem jedności i solidarności Europy, mówiącym o wsparciu przez UE swoich partnerów w trudnych czasach.

Na korzyść eurointegracji Ukrainy wypowiada się także przedstawiciel Niemiec – kraju o jednej z największych gospodarek UE – którego cytuje *Deutsche Welle*: „Kancelarz Niemiec Olaf Scholz obiecał na nadchodzącym szczycie UE dążyć do długoterminowego wsparcia finansowego dla Ukrainy w celu przeciwdziałania rosyjskiej inwazji. »Chodzi o bezpieczeństwo Europy« – powiedział Scholz, występując z oświadczeniem rządowym w niemieckim Bundestagu” (Rofe 2023). Biorąc pod uwagę stanowczą postawę Olafa Scholza w kwestii wsparcia Ukrainy, istnieją poważne podstawy, by z optymizmem podchodzić do inicjatyw na rzecz europejskiej przyszłości Ukrainy.

Wśród wszystkich argumentów za i przeciw, zagraniczne media specjalizujące się w publicystyce politycznej („Politico”) zwracają uwagę, że Ukraina zasługuje na bycie częścią UE, ponieważ jej naród broni fundamentalnych europejskich wartości – wolności

i demokracji, pokazując, co naprawdę oznacza bycie Europejczykiem. Przyjęcie Ukrainy do UE wzmocni bezpieczeństwo, gospodarkę i jedność Europy, wysyłając sygnał, że przyszłość kontynentu zależy od determinacji, a nie agresji (Rasmussen 2023). „Politico” podkreśla również, że choć kraje europejskie wspierają Ukrainę w jej walce z Rosją, różnią się w kwestii przyznania jej statusu kandydata do UE. Niektóre państwa, jak Dania i Portugalia, uważają, że Ukraina nie spełnia koniecznych kryteriów, zwłaszcza w warunkach wojny. Inne, w tym kraje Europy Wschodniej, zdecydowanie wzywają do nadania tego statusu, uznając to za ważny sygnał polityczny i czynnik odstrasżający dla Rosji. Ostateczna decyzja będzie zależać od osiągnięcia konsensusu między 27 członkami UE, przy czym kluczowe znaczenie mają stanowiska Francji i Niemiec (Herszenhorn i in. 2022).

Na podstawie powyższego można przypuszczać, że włączenie Ukrainy do UE przyniesie korzyści geopolityczne i korzyści w bezpieczeństwie tak dla UE, jak i dla Ukrainy, a wprowadzanie reform demokratycznych i walka z korupcją pozytywnie będą wpływać na ukraińską gospodarkę i zmniejszać wpływy Rosji we wszystkich strategicznych dziedzinach. Jednak integracja będzie wymagała znaczących wysiłków, w tym dostosowania ustawodawstwa oraz rozwiązania bieżących problemów gospodarczych i społecznych w Ukrainie. Podczas gdy państwa UE nadal dyskutują nad statusem Ukrainy w UE, warto zauważyć, że NATO odgrywa kluczową rolę we wspieraniu Ukrainy w jej oporze wobec Rosji. Od początku konfliktu aktywnie udziela niezbędnej pomocy, w tym również w kontekście dostosowania się do standardów bezpieczeństwa, co stanowi ważny krok w kierunku wzmocnienia jej zdolności obronnych.

Zgodnie z informacjami udostępnionymi przez NATO, Ukraina i NATO nawiązały partnerstwo już w latach 90., które znacznie się zacieśniło po 2014 r. oraz po wybuchu wojny w 2022 r. NATO zapewnia Ukrainie pomoc polityczną i wojskową, w tym szkolenia, sprzęt, długoterminowe wsparcie finansowe, a także wspiera jej dążenia do członkostwa w swoich szeregach. Na szczytach w Madrycie (Polska Zbrojna 2022) i Waszyngtonie (Pszczel, Szymański 2024) podjęto decyzję o zwiększeniu finansowania dla Ukrainy, utworzeniu centrum koordynacyjnego pomocy wojskowej oraz szkoleniu ukraińskich sił w celu wzmocnienia ich zdolności obronnych.

NATO wspiera suwerenność Ukrainy, zacieśniając współpracę poprzez dwustronne porozumienia oraz strategiczne wsparcie w Kijowie (NATO 2025). Potencjalne członkostwo Ukrainy w NATO pozostaje istotnym tematem w kontekście integracji europejskiej. Wśród argumentów na rzecz potencjalnego członkostwa Ukrainy w NATO wskazuje się następujące:

- NATO zapewnia gwarancje obrony zbiorowej wg artykułu 5 (NATO 2023a), co zapewni ochronę Ukrainy przed dalszą agresją ze strony Rosji;
- członkostwo Ukrainy może wzmocnić stabilność w Europie Wschodniej, stanowiąc czynnik odstrasżający przed potencjalnymi konfliktami;
- przystąpienie do NATO przyspiesza modernizację sił zbrojnych, przyciąga zagranicznych inwestorów i sprzyja rozwojowi infrastruktury;
- członkostwo wzmacnia polityczne więzi z Zachodem, zwiększając pozycję Ukrainy w międzynarodowej dyplomacji;

- eurointegracja będzie logicznym krokiem na drodze integracji Ukrainy ze strukturami europejskimi, co jest zgodne z dążeniami znacznej części ukraińskiego społeczeństwa.

Jednakże, obok powyższych, istnieją również argumenty przeciwko integracji Ukrainy z UE i NATO w warunkach wojny. Poniżej wskazano niektóre z ważniejszych:

- integracja kraju znajdującego się w stanie wojny może prowadzić do wciągnięcia Unii w bezpośredni konflikt zbrojny z Rosją, co budzi obawy wśród przedstawicieli państw członkowskich;
- powojenna odbudowa Ukrainy może wymagać znacznych inwestycji finansowych ze strony UE, co może spotkać się z niezadowoleniem w krajach europejskich, które już borykają się z wewnętrznymi problemami gospodarczymi w obliczu globalnego kryzysu zadłużenia. Według danych Eurostat, na 2. kwartał 2024 r. dług strefy euro wynosi ponad 13 bilionów euro, co stanowi 88,1% PKB (Eurostat 2024). Łączny wskaźnik zadłużenia ma nieznacznie wzrosnąć w latach 2024–2025, do 89,6 % PKB (Zalecenie Rady 2025).
- pomimo znaczącego postępu wiele reform w Ukrainie pozostaje wciąż niedokończonych. Można zatem przypuszczać, że przedwczesna integracja może negatywnie wpłynąć na efektywność funkcjonowania strefy euro;
- w kontekście niestabilności politycznej wojna generuje wysoki poziom niepewności, co utrudnia proces integracji i może budzić wątpliwości co do zdolności Ukrainy do wypełniania zobowiązań wobec UE.

Odrębny katalog stanowią argumenty „przeciw” potencjalnemu członkostwu Ukrainy w NATO. Wśród nich wskazać można następujące:

- Federacja Rosyjska uważa członkostwo Ukrainy w NATO za zagrożenie i może odpowiedzieć na to jeszcze bardziej agresywnymi działaniami, co będzie stanowić podstawę do eskalacji konfliktu zbrojnego;
- oczywiste ryzyko dla NATO: przyjęcie Ukrainy może wciągnąć sojusz w konflikt zbrojny z Rosją, zwłaszcza biorąc pod uwagę obecne działania wojenne na Ukrainie;
- z uwagi na oczywiste ryzyko, mogą wystąpić także polityczne nieporozumienia wewnątrz NATO, ponieważ nie wszyscy członkowie sojuszu zgadzają się na przyjęcie Ukrainy, mając na uwadze konsekwencje gospodarcze i wojskowe;
- aspekt ekonomiczny: Ukraina będzie wymagać znacznych inwestycji finansowych, aby spełnić standardy NATO;
- istnienie koniecznej potrzeby reform politycznych, gospodarczych i wojskowych w Ukrainie, co może zająć wiele lat.

Na szczycie NATO, który odbył się 11 lipca 2023 r. w Wilnie, państwa członkowskie potwierdziły swoje zobowiązania w zakresie obrony zbiorowej i ochrony wartości demokratycznych, koncentrując się na zagrożeniach ze strony Rosji oraz wsparciu Ukrainy w dążeniu do członkostwa w Sojuszu. Rozważono środki na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa, w tym walkę z terroryzmem, ochronę południowego regionu NATO oraz przeciwdziałanie wyzwaniom ze strony Chin i Rosji. NATO podkreśliło także potrzebę

inwestowania w obronność, wspierając zobowiązania dotyczące przeznaczenia co najmniej 2% PKB na potrzeby wojskowe oraz znaczenie poprawy zdolności odstraszających, w tym obrony nuklearnej i przeciwrakietowej. Istotne jest kontynuowanie współpracy z partnerami oraz dostosowanie się do nowych wyzwań, takich jak zagrożenia hybrydowe i zmiany klimatyczne (NATO 2023b). Warto również podkreślić, że sekretarz generalny NATO, Jens Stoltenberg, w Kijowie w kwietniu 2024 r. powiedział, że Ukraina walczy o wolność i wartości demokratyczne przeciwko agresji Rosji, potwierdził przy tym zobowiązania NATO wobec Ukrainy do pomocy wojskowej i zaznaczył, że pomimo obecnych trudności przyszłość Ukrainy jest związana z NATO. Stoltenberg podkreślił również konieczność długoterminowego i przewidywalnego wsparcia oraz powtórzył, że członkostwo Ukrainy w NATO jest nieodwracalnym celem, istotnym dla bezpieczeństwa wszystkich państw Sojuszu (NATO 2024). Na podstawie powyższego, można wysunąć następujące wnioski: członkostwo Ukrainy w NATO wiąże się zarówno z istotnymi korzyściami, jak i poważnymi wyzwaniami. Do głównych argumentów „za” należą gwarancje obrony zbiorowej, które wzmocnią bezpieczeństwo Ukrainy i potencjał stabilizacji Europy Wschodniej oraz przyspieszenie modernizacji sił zbrojnych i rozwoju infrastruktury. Członkostwo w NATO wzmocni również polityczne więzi z Zachodem i będzie logiczną kontynuacją eurointegracji, do której dąży ukraińskie społeczeństwo. Jednak przeciwnicy wskazują na ryzyko eskalacji konfliktu z Rosją, polityczne nieporozumienia wewnątrz państw NATO, a także na koszty ekonomiczne i wojskowe. Aby osiągnąć członkostwo w NATO, Ukraina będzie musiała kontynuować szeroko zakrojone reformy, co wymaga czasu i znacznych wysiłków.

Rozważając chronologię procesów eurointegracyjnych do chwili obecnej, warto zauważyć, że przez cały okres istnienia, poczynwszy od listopada 1993 r., Ukraina jest pierwszym państwem w Europie, które podjęło zobowiązanie do realizacji warunków reform niezbędnych do członkostwa w Unii w trudnym czasie wojennym. Ta perspektywa dla Ukrainy oznacza nie tylko korzyści ekonomiczne i społeczne, ale także stanowi istotną gwarancję bezpieczeństwa i niezależności od Rosji. Europejski kierunek rozwoju Ukrainy oraz zbliżenie do NATO na poziomie konstytucyjnym zostały zatwierdzone przez parlament już 7 lutego 2019 r.: „Parlament Ukrainy 334 głosami wprowadził poprawki do Konstytucji, które utrwały kierunek działań do pełnoprawnego członkostwa w Unii Europejskiej i NATO” (Červonenko 2019). Ze strony UE wniosek Ukrainy o uzyskanie statusu kandydata do członkostwa w UE został zatwierdzony już w czerwcu 2022 r.: „W dniu 28 lutego 2022 r. Ukraina złożyła wniosek o członkostwo w UE. W dniu 17 czerwca 2022 r. KE przedstawiła swoje opinie w sprawie wniosków złożonych przez Ukrainę, Gruzję i Republikę Mołdawii. Na podstawie opinii Komisji Ukraina uzyskała status kandydata w dniu 23 czerwca 2022 r. za jednomyślną zgodą przywódców wszystkich 27 państw członkowskich UE” (European Commission 2025).

Należy podkreślić, że pomimo działań wojennych i zniszczenia infrastruktury, w tym także energetycznej, Ukraina nadal aktywnie rozwija swoją gospodarkę. Zgodnie z raportem przedstawionym przez KE, istnieją wszelkie podstawy, by przewidywać umiarkowanie pozytywny scenariusz rozwoju gospodarki Ukrainy także w 2025 r., co

może również przyczynić się do postępu zaplanowanych reform. Jak zauważono w dokumencie: „Przy założeniu, że warunki do stopniowego zwiększania wysiłków na rzecz wczesnej odbudowy będą istnieć od początku 2025 r., prognozuje się, że wzrost przyspieszy w 2025 r. w następstwie zwiększenia zaufania i dużych inwestycji w odbudowę. W rezultacie, po spowolnieniu do prognozowanych 2,9% w 2024 r., oczekuje się, że wzrost realnego PKB nabierze tempa i osiągnie 5,9% w 2025 r.” (European Commission 2024a).

Zgodnie z dokumentem „Proces akcesji do UE krok po kroku” polityka rozszerzenia UE stanowi zbiór reform, takich jak m.in. zapewnienie rządów prawa, rozwój gospodarki, walka z korupcją i przestępczością zorganizowaną, rozwój infrastruktury administracyjnej. Podkreślono przy tym, że „Pojednanie, dobre stosunki sąsiedzkie i współpraca regionalna będzie odgrywać znaczącą rolę” (European Commission 2022).

W dwutygodniku „Forbes” cytowana jest wypowiedź dyrektor ukraińskiego Instytutu Badań Ekonomicznych i Konsultacji Politycznych Weroniki Mowczan na temat niezbędnych reform w Ukrainie. W kontekście procesu integracji europejskiej Ukrainy warto przywołać jej słowa. Jak zauważyła: „Musimy dostosować się do 3000 norm europejskiego prawa. Ważne jest, aby zrozumieć, że dotyczyć to powinno całego funkcjonującego w Ukrainie ustawodawstwa. Nie można na przykład zmienić naszych norm konkurencji, a norm ekologicznych już nie. Ukraina musi dogonić to, nad czym UE pracowała przez lata, a także przyjmować nowe normy prawne. W sumie chodzi o około 28 000 norm, z których większość to przepisy (wyjaśnienia, protokoły itp.). Takich, które wymagają implementacji, jest 4400. Ukraina już wykonała 1400, pozostało jeszcze 3000” (Forbes Ukraine 2023). W raporcie KE dotyczącym Ukrainy, datowanym na 31 października 2024 r., zauważono: „Pierwsza konferencja akcesyjna na szczeblu ministerialnym z okazji formalnego otwarcia negocjacji odbyła się 25 czerwca 2024 r. [w Luksemburgu – uzup. wł.], a dwustronne spotkania kontrolne rozpoczęły się w lipcu. Regularny dialog polityczny i gospodarczy między UE a Ukrainą był kontynuowany poprzez układ o stowarzyszeniu, w tym o pogłębioną i kompleksową strefę wolnego handlu, oraz przez wspólne organy przewidziane w tym układzie. W marcu 2023 r. odbyło się posiedzenie Rady Stowarzyszenia UE-Ukraina. Wspólne zobowiązania UE i Ukrainy w zakresie bezpieczeństwa podpisane w czerwcu 2024 r. potwierdziły, że wsparcie w zakresie bezpieczeństwa, obronności i wywiadu, a także proces przystąpienia Ukrainy do UE, wsparcie reform, pomoc makrofinansowa, humanitarna i pomoc w odbudowie wzajemnie się wzmacniają. Ze swojej strony Ukraina zobowiązała się do kontynuowania reform zgodnie z wyznaczonym kierunkiem” (European Commission 2024b).

W tym samym dokumencie, w paragrafie 1.2. „Main findings of the report”, KE rekomenduje zmiany w wyżej wymienionych 6 sekcjach oraz wskazuje, na co należy zwrócić szczególną uwagę. Katalog obszarów i spraw, nad którymi pracować winna Ukraina jest bardzo rozbudowany i obejmuje: „Demokracja. Reforma administracji publicznej. Sądownictwo i prawa podstawowe. Sprawiedliwość, wolność i bezpieczeństwo. Istnienie sprawnej gospodarki rynkowej. Zdolność do sprostania presji konkurencji

i siłom rynkowym w Unii. Kontrola finansowa. Swobodny przepływ towarów. Swobodny przepływ pracowników. Prawo przedsiębiorczości i swoboda świadczenia usług. Nauka i badania. Edukacja i kultura. Unia celna. Polityka transportowa. Energia. Sieci transeuropejskie. Środowisko i zmiana klimatu. Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich" (European Commission 2024b). Z raportu tego można wywnioskować, że lista reform koniecznych do realizacji pozostaje ciągle obszerna. Jednocześnie warto zauważyć, że proces ich wdrażania wykazuje znaczący postęp. Internetowe wydanie *New Voice of Ukraine* (NV) cytuje wywiad z ambasadorką UE w Ukrainie, Katariną Mathernová, która „przedstawiła premierowi i przewodniczącemu parlamentu Ukrainy najnowszy, bardzo pozytywny raport KE o przystąpieniu Ukrainy do Unii. Nie odnotowuje on ogromnych historycznych zmian, ale pokazuje, że osiągnięto postęp w bardzo trudnych i skomplikowanych dziedzinach gospodarczych i politycznych. Z jednym wyjątkiem, postęp jest widoczny w każdej z nich, i nie ma ani jednej dziedziny, w której nastąpiłby regres. To samo w sobie jest niezwykle – szczególnie w czasie tej historycznej walki”. W swoim wywiadzie Katarina Mathernova podkreśla nie tylko pozytywne wyniki reform, ale także przewiduje możliwe przystąpienie Ukrainy do UE przed 2030 rokiem: „Nadal prognozuję, że Ukraina zostanie członkiem UE do końca dekady. Taką prognozę przedstawił również ustępujący przewodniczący RE Charles Michel, więc mam nawet »zabezpieczenie« dla tej oceny” (The New Voice of Ukraine 2024).

Podsumowanie

Te optymistyczne prognozy dotyczące członkostwa Ukrainy w UE podziela również komisarz UE ds. sąsiedztwa i rozszerzenia, Oliver Várhelyi, którego cytuje na swojej stronie internetowej niemiecka stacja *Deutsche Welle*: „Stworzyliśmy dodatkowe narzędzia dla krajów Bałkanów Zachodnich, Mołdawii i Ukrainy, aby pomóc im przyspieszyć wprowadzanie reform [...] Aby mogły wszystko przygotować i zostać członkami UE do końca następnej kadencji KE. Kadencja ta rozpocznie się jeszcze przed końcem 2024 r. a zakończy w 2029 r.” (Polska, Vlasenko 2024). Powyższe oceny przedstawicieli UE dotyczące perspektyw integracji do końca obecnej dekady zdają się potwierdzać znaczną szansę Ukrainy na europejską przyszłość w ramach struktur Unii. Jednakże przed Ukrainą jest jeszcze wiele lat pracy i obowiązku realizacji w określonych terminach zalecanych reform, zanim będzie mogła liczyć na pełnoprawne członkostwo w Unii. Niewątpliwie wysoki poziom korupcji w instytucjach państwowych Ukrainy hamuje efektywność wdrażania reform, brak systemu merytokracji i przejrzystego awansu zawodowego utrudnia budowę stabilnego, demokratycznego państwa. Pomimo militarnych działań Federacji Rosyjskiej mających na celu destabilizację wewnętrzną Ukrainy, to nie uniemożliwia formalnych procesów integracyjnych, jednak znacząco komplikuje ich przebieg.

Należy również podkreślić, że w procesie dążenia Kijowa do struktur unijnych szczególnie aktywną rolę odgrywa Polska, która – ze względów geopolitycznych i historycznych – dobrze rozumie wybór Ukrainy, kierującej się euroatlantycką ścieżką rozwoju.

Polskie poparcie ma dla Ukrainy ogromne znaczenie, jednak nie jest ono pozbawione pewnych napięć wynikających z odmiennych interpretacji wspólnej historii.

Szczególnie wrażliwym zagadnieniem pozostaje stosunek części społeczeństwa ukraińskiego do postaci Stepana Bandery – lidera OUN, który dla wielu Ukraińców jest symbolem walki z sowieckim reżimem o niepodległość, natomiast w polskiej pamięci historycznej stanowi uosobienie tragicznych wydarzeń na Wołyniu, w wyniku których zginęły dziesiątki tysięcy Polaków.

To trudne dziedzictwo historyczne wciąż wywiera wpływ na współczesne relacje polsko-ukraińskie. Dopóki nie zostanie ono w pełni przepracowane i uzgodnione w duchu dialogu oraz wzajemnego szacunku, proces integracji Ukrainy ze strukturami euroatlantyckimi może napotykać na istotne bariery natury politycznej i społecznej.

Iryna Pavlenko – doktor nauk ekonomicznych, wykładowczyni na Uniwersytecie Warszawskim. W ciągu 28 lat pracy naukowej i dydaktycznej wydała ponad 60 publikacji: zarówno monografie, jak i artykuły naukowe. Zainteresowania badawcze: międzynarodowe stosunki gospodarcze, system finansowy i podatkowy Unii Europejskiej, rynek wewnętrzny UE, bezpieczeństwo energetyczne UE.

Iryna Pavlenko – doctor of Economic Sciences, lecturer at the University of Warsaw. During 28 years of teaching and research activities she has written more than sixty publications in the form of books, journal articles and conference papers. Research interests: international economic relations, EU tax system and finance, EU internal market, EU energy security.

➔ Bibliografia:

- BBC (2013), *Ukraina nie podpisała Ugody pro asociaцію z ES*, https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131129_ukraine_eu_assignment_ek (13.11.2013).
- ČERVONENKO Vitalij (2019), *Vstuplenie Ukrainy v NATO i ES zakrepili v Konstitucii. Čto èto označae?*, "BBC News Ukraina", <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-47157337> (09.02.2019).
- EUROPEAN COMMISSION (2022), *EU accession process clusters, step by step*. European Commission, https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/eu_accession_process_clusters%20%28oct%202022%29.pdf (28.10.2022).
- EUROPEAN COMMISSION (2024a), *Candidate Countries, Ukraine. Economic growth proved resilient in 2023 but is expected to decelerate in 2024*, https://ec.europa.eu/economy_finance/forecasts/2024/spring/spring_forecast-2024_ua_en.pdf (16.09.2024).
- EUROPEAN COMMISSION (2024b), *Commission Staff Working Document, Ukraine 2024 Report, Communication from the Commission to the European Parliament*, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15128-2024-INIT/en/pdf> (21.12.2024).
- EUROPEAN COMMISSION (2025), *Support for Ukraine, EU-Ukraine relations*, https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en (31.05.2025).
- EUROSTAT (2024), *Government debt at 88.1% of GDP in euro area*, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/2-22102024-bp> (22.10.2024).
- FORBES UKRAINE (2023), *Ukraina načínaet peregovory o vstupenii v ES*, "Forbes Ukraine", <https://forbes.ua/ru/money/ukraina-pochinae-peremovini-pro-vstup-do-es-yak-voni-vidbuvati->

- mutsya-do-chogo-gotuvatisya-biznesu-ta-yaki-reformi-treba-provesti-gayd-po-evrointegratsii-15122023-17922 (15.12.2023).
- HERSZENHORN David M., MOENS Barbara, von der BURCHARD Hans, VELA Jakob Hanke, de LA BAUME Maïa (2022), *EU countries unanimously back Ukraine – except on its bid to join the EU*, „Politico”, <https://www.politico.eu/article/eu-ukraine-commission-emmanuel-macron-olaf-scholz-countries-ursula-von-der-leyen-membership> (15.06.2022).
- LAUSBERG Philipp, TARAN Svitlana (2024), *Economic security: A strategic argument for Ukraine's EU membership*, „Euroactiv”, <https://www.euractiv.com/section/global-europe/opinion/economic-security-a-strategic-argument-for-ukraines-eu-membership/> (24.01.2024).
- NATO (2023a), *Collective defence and Article 5*, https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_110496.htm?selectedLocale=en (04.07.2023).
- NATO (2023b), *Vilnius Summit Communiqué*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (11.07.2023).
- NATO (2024), *Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Verkhovna Rada in Ukraine*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_225153.htm (29.04.2024).
- NATO (2025), *Relations with Ukraine*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm (26.06.2025).
- NOLL Andreas, VALTER Jan (2024), *1000 dnejjvojny RF protiv Ukrainy - v grafikah i diagrammah*, „Deutsche Welle”, <https://www.dw.com/ru/1000-dnej-vojny-rf-protiv-ukrainy-v-grafikah-i-diagrammah/a-70820263> (19.11.2024).
- OCHRIMENKO Jana (2025), *Korupcja a Integracja Ukrainy z Unią Europejską. Ukraina w obliczu korupcji. Historia walki o wiarygodność*, Warszawa.
- POLSKA ZBROJNA (2022), *Szczyt NATO w Madrycie – Sojusz wzmacnia kolektywną obronę*, <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/37599?t=Szczyt-NATO-w-Madrycie-Sojusz-wzmacnia-kolektywna-obrone> (04.07.2022).
- POLSKA Kseniâ, VLASENKO Viktoriâ (2024), *Ukraina i Moldova priblizilis k ES, Gruzia - otdalilas*, „Deutsche Welle”, <https://www.dw.com/ru/evrokomissia-ukraina-i-moldova-priblizilis-k-es-gruzia-otdalilas/a-70645208> (30.10.2024).
- PSZCZEL Robert, SZYMAŃSKI Piotr (2024), *Szczyt w Waszyngtonie – jubileusz Sojuszu w cieniu wojny*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-07-12/szczyt-w-waszyngtonie-jubileusz-sojuszu-w-cieniu-wojny> (12.07.2024).
- ROFE Žan (2023), *Šolc poobešal dobivatsâ ot ES dolgosročnoj podderžki Kieva*, <https://www.dw.com/ru/solc-poobesal-dobivatsa-ot-es-dolgosročnoj-podderžki-ukrainy/a-67714216> (13.12.2023).
- RASMUSSEN Anders Fogh (2023), *Ukraine must join the European Union*, „Politico”, <https://www.politico.eu/article/ukraine-must-join-the-european-union/> (13.12.2023).
- SHUSTER Simon (2024), *Showman. Wołodymyr Zełenski i inwazja, która uczyniła go przywódcą*, New York.
- THE EU AND UKRAINE (2023), *Membership status: candidate country*, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/EU-UA%20FS.pdf> (30.11.2023).
- THE NEW VOICE OF UKRAINE (2024), *Ukraina vstupit v ES k 2030 godu*, <https://nv.ua/ukraine/events/ukraina-vstupit-v-es-k-2030-godu-posol-es-maternova-nazvala-glavnyu-problemu-dlya-ukraincev-50469302.html> (26.11.2024).

UGODA (1994), pro partnerstvo i spivrobotnictvo miž Ukraïnoù i Ėvropskimi Spivtovaristvamita ih deržavam, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (10.07.2024).

ZALECENIE RADY (2025) z dnia 13 maja 2025 r. w sprawie polityki gospodarczej w strefie euro, ST/6754/2025/INIT, Dz.U. UE C, C/2025/2782, 22.05.2025.

Received: 07.02.2025. Accepted: 30.09.2025.